

Контроль рівня сформованості компетентності в англомовному діалогічному мовленні

У статті розглядається питання організації та реалізації контролю рівня сформованості компетентності в англомовному діалогічному мовленні. Описується система контролю рівня сформованості компетентності в англомовному діалогічному мовленні. Визначаються цілі, зміст, об'єкти і засоби контролю. Наводяться форми організації контролю, подаються приклади завдань для контролю рівня сформованості мовленнєвої компетентності в англомовному діалогічному мовленні.

Ключові слова: компетентність в англомовному діалогічному мовленні, організація контролю рівня сформованості компетентності в англомовному діалогічному мовленні, цілі, зміст, об'єкти, засоби контролю рівня сформованості компетентності в англомовному діалогічному мовленні.

Черныш В.В. Контроль уровня сформированности в англоязычной диалогической речи

В статье рассматривается вопрос организации и реализации контроля уровня сформированности компетентности в англоязычной диалогической речи. Описывается система контроля уровня сформированности в англоязычной диалогической речи. Определяются цели, содержание, объекты и средства контроля. Подаются формы организации контроля, предлагаются примеры заданий для контроля уровня сформированности речевой компетентности в англоязычной диалогической речи.

Ключевые слова: компетентность в англоязычной диалогической речи, организация контроля уровня сформированности компетентности в англоязычной диалогической речи, цели, содержание, объекты, средства контроля уровня сформированности компетентности в диалогической речи.

Chernysh V. Checking of the formed level of competency in English interaction

The article deals with the problem of organization and realization of control of the formed level of competency in English interaction. The system of English interaction control is described. Aims, content, objects and means of control are defined. The organizational forms of control, examples of tests and testing activities for English interaction are given.

Key words: competency in English interaction, organization of control of English interaction, aims, contents, objects, means of English interaction testing.

Контроль є невід'ємною і необхідною частиною процесу навчання іноземних мов (ІМ). Проблемою контролю рівня сформованості іншомовних навичок і вмій займаються чимало як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, серед яких можна назвати І.Л.Бім, Н.Д.Гальскову, Н.В.Єлухіну, О.О.Миролюбова, О.О.Молокович, С.Ю.Ніколаєву, О.П.Петрашук, О.П.Петренко, В.В.Сафонову, О.М.Соловову, О.О.Українську, S. Thornbury та ін. У працях вказаних вище фахівців розглядаються питання контролю рівня сформованості іншомовних мовленнєвих навичок і вмій у рецептивних і продуктивних видах мовленнєвої діяльності у навчальних закладах різного типу. Проте, на нашу думку, ціла низка питань, що стосується контролю рівня сформованості у школярів компетентності в діалогічному мовленні (КДМ) в цілому й англомовного зокрема, ще потребують більшої деталізації. Отже *метою* статті є дослідження питання організації та реалізації контролю рівня сформованості КДМ, уточнення цілей та змісту, а також об'єктів, форм і засобів контролю та критеріїв оцінювання.

Сучасні підходи до розгляду питання мовлення вимагають оцінювання рівня володіння ним, як і будь-якої цілеспрямованої діяльності людини, відповідно до його результату, тобто за ступенем досягнення мети діяльності. Постає питання щодо організації адекватної системи контролю рівня сформованості КДМ, що відповідає провідним підходам навчання – комунікативному і компетентнісному. Проблема контролю рівня сформованості КДМ безпосередньо пов'язана з визначенням таких *завдань*: формулювання цілей, об'єктів, форм організації контролю, його засобів (типів і видів контрольних завдань), критеріїв оцінювання відповідей учнів, визначення можливих шляхів формування умінь самоконтролю та самокорекції.

Метою комунікативно орієнтованого контролю рівня сформованості КДМ є встановлення досягнутого учнями рівня її сформованості, визначення співвідношення між реальним рівнем сформованості КДМ та вимогами чинної програми, надання допомоги школярам в орієнтуванні у загальноєвропейських рівнях володіння ІМ, а також надання учителем інформації учневі щодо його рівня та підготовки школяра до здійснення самоконтролю і самокорекції шляхом формування відповідних умінь під час виконання спеціально розроблених вправ.

Загальновідомо, що запорукою успішного контролю є його систематичність, що реалізується у таких його видах: 1) *поточний* контроль, який відбувається у ході вивчення певної теми для визначення рівня сформованості окремої мовленнєвої навички та/або вміння, ступеня засвоєння пройденого навчального матеріалу; 2) *рубіжний* контроль реалізується після закінчення роботи над окремою темою, певним тематичним циклом, наприкінці семестру та навчального року, і 3) *підсумковий* контроль, який проводиться після завершення відповідного ступеня навчання у середньому навчальному закладі (СНЗ).

Для підсумкового контролю рівня сформованості КДМ необхідно враховувати перелік умінь, які формуються у СНЗ і представлені у чинній державній програмі з ІМ для певного типу навчального закладу та кожного етапу навчання (початкова, основна і старша школа). Саме ці вміння мають стати *об'єктами* підсумкового контролю.

Таким чином, визначення *об'єктів* контролю КДМ виходить із цілей навчання, що зафіксовані в чинних державних документах (Державному освітньому стандарті та програмі). Повноцінне здійснення діяльності спілкування передбачає сформованість в учнів цілої низки умінь. Так, закінчуючи початкову школу (4 клас), згідно вимог чинної програми школярі повинні вміти:

- розуміти й реагувати на повсякденні вирази, спрямовані на задоволення потреб конкретного типу відповідно до ситуацій спілкування у межах мовного матеріалу, набутого протягом початкової школи;
- ініціювати й закінчувати діалог;
- вести короткі діалоги етикетного характеру;
- підтримувати спілкування, використовуючи діалоги різних функціональних типів;
- розігрувати короткі сценки, виступаючи у певних ролях;
- брати участь у розмові на прості і звичні теми, використовуючи при цьому різні типи запитань (загальні, альтернативні, спеціальні), побудовані самостійно відповідно до ситуації спілкування;
- використовувати стягнені форми, характерні для діалогічного мовлення;
- емоційно забарвлювати діалог, використовуючи відповідну інтонацію, жести, міміку, вигуки, характерні для мовленнєвої поведінки носіїв мови.

Висловлення кожного учасника діалогу — не менше 6 реплік, правильно оформлених у мовному відношенні [9].

Рівень володіння ІМ на кінець дев'ятого класу відповідає рівню А2+ згідно із «Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти». Мовлення учнів ускладнюється у кількісному та якісному відношеннях. Завершуючи навчання в основній школі учні повинні вміти спілкуватися у діалогічній формі та:

- спілкуватися, дотримуючись основних норм, прийнятих у країнах виучуваної ІМ;
- вести бесіду з однією чи кількома особами відповідно до комунікативної ситуації в рамках тематики, визначеної програмою;
- розширювати запропоновану співрозмовником тему бесіди, переходити на іншу тему;
- адекватно поводитись у комунікативних ситуаціях, демонструючи мовленнєву поведінку, характерну для носіїв мови;
- використовувати міміку і жести.

Спілкування будується на мовному та мовленнєвому матеріалі, набутому в попередні роки вивчення ІМ, і відповідає цілям, завданням, умовам спілкування у межах програмної тематики. Висловлювання кожного учас-

ника діалогу — не менше 10 реплік, правильно оформлених у мовному відношенні [9].

Закінчуючи навчання у середній загальноосвітній школі, учні набувають рівня В1+ згідно із «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти» і повинні вміти:

- знайти і передати пряму/фактичну інформацію та отримати додаткову
- досить легко спілкуватися у конструктивних ситуаціях і коротких бесідах
- здійснити певні інтеракції без надмірних зусиль
- обмінюватися думками та інформацією на знайомі теми у повсякденних ситуаціях
- підтримати бесіду, висловлюючи й захищаючи свою власну точку зору
- здійснити мовленнєвий контакт, висловлюючи побажання, згоду, співчуття.

Обсяг висловлювання кожного учасника діалогу — 13 реплік, правильно оформлених у мовному відношенні [9].

Таким чином, об'єктами контролю рівня сформованості КДМ є сукупність якостей, що визначають підготовленість, потенційну можливість учня до спілкування у діалогічній формі, а саме:

- швидко і правильно орієнтуватися в умовах спілкування;
- правильно спланувати своє мовлення, правильно вибрати зміст акту спілкування;
- знайти адекватні засоби для передачі цього змісту;
- забезпечити зворотний зв'язок [6].

О.О.Міролюбов вважає, що вміння брати участь у діалозі передбачає, перш за все, володіння технікою реплікування в межах функціональних типів діалогу, які реалізують основні функції спілкування: інформативну, регулятивну, емоційно-оціночну, етикетну. Під технологією реплікування автор розуміє здатність мовця відреагувати ініціативною реплікою на ситуацію спілкування та реактивною реплікою на ініціативну відповідно до загальної для комунікантів ситуації спілкування [2, с. 43]. У своїй праці дослідник вказує, що контролюватися мають такі вміння:

- вибір із засвоєних іншомовних засобів ті, що відповідають комунікативній задачі (за недостатності інформації або сумніву потрібно поставити запитання у тій формі, як би це зробив носій мови);
- бажання та вміння впливати певним чином на поведінку іншої людини;
- сформулювати пораду;
- віддати наказ;
- під час першої зустрічі привітатися, використовуючи прийняті у країні виучуваної мови правила мовленнєвого спілкування (ввічливо розпочати бесіду, її переривання, урахування вікових особливостей співрозмовників, їх стосунків, соціального положення, прийнятих форм звертання із проханням, вибачення, привітання, проявів ініціативи у припустимих межах тощо) [2, с.44].

Важливими компонентами технології діалогічного спілкування, як вказують науковці, є також уміння:

- розвивати свою репліку, обґрунтувавши свою відмову або згоду,
- деталізувати повідомлення за рахунок розширення часових, просторових, особистих та інших характеристик згаданого об'єкта або дії,
- спонукати партнера до продовження розмови запитаннями або проханнями;
- передбачити як прореагує партнер на ваше повідомлення, прохання, питання;
- запропонувати низку реакцій на репліку партнера, які, у принципі, можливі в різноманітних ситуаціях [2, с.44; 3; 4; 11; 14; 15; 16].

Учня можна вважати підготовленим до діалогічного спілкування, якщо він володіє такими *групами діалогічних єдностей*, що входять до певних *функціональних типів діалогів* [7, с.142]:

Таблиця 1

Функціональні типи діалогів і притаманні їм види діалогічних єдностей

Функціональні типи діалогу	Види діалогічних єдностей
Діалог-розпитування	Запитання — відповідь Повідомлення — запитання Повідомлення — відповідь + повідомлення Повідомлення — повідомлення Повідомлення — повідомлення у відповідь + додаткове повідомлення
Діалог-домовленість	Запитання — відповідь + повідомлення Повідомлення — повідомлення у відповідь + додаткове повідомлення Повідомлення — повідомлення у відповідь + запитання Спонування — згода / відмова Запитання — відповідь Повідомлення — запитання
Діалог-обмін враженнями, думками	Повідомлення — повідомлення Запитання — відповідь + повідомлення Повідомлення — запитання Повідомлення — повідомлення у відповідь + додаткове повідомлення Запитання — відповідь
Діалог-обговорення (дискусія)	Повідомлення — повідомлення Запитання — відповідь Повідомлення — відповідь Повідомлення — повідомлення у відповідь + додаткове повідомлення

Діалогу етикетного характеру притаманні такі види діалогічних єдностей: повідомлення — повідомлення; повідомлення — відповідь; запитання — відповідь; запитання — відповідь + повідомлення повідомлення — згода/незгода.

Наступним етапом реалізації контролю КДМ є уточнення *форми* організації контролю. Перевірку вмінь у ДМ доцільно проводити у знайомій для учнів обстановці, оскільки зміна обставин може негативно впли-

нути на школяра, він почуватиметься ніяково, що негативно вплине на результати перевірки. Контроль рівня сформованості вмінь ДМ відбувається під час виконання цілеспрямованих завдань. Контроль здійснюється поетапно, в тій самій послідовності, що й навчання: від контролю вмінь реплікувати до контролю вмінь композиційної побудови висловлювання.

Для перевірки рівня сформованості КДМ найбільш адекватною формою контролю є парна. Крім того, у цьому випадку перевіряється не лише вмінь учня брати участь у діалозі, але й те, як сприймаються репліки партнера по спілкуванню та як реагує на них інший партнер, тобто двосторонність спілкування — сприйняття і висловлювання думки [2; 11; 14; 15].

Найбільш ефективною зарекомендувала себе організація рольової гри/ дискусії як форми контролю рівня сформованості КДМ. Для організації такої форми контролю завдання отримують зразу всі учні групи (бесіда на певну тему, завчасно відому школярам; інсценування тексту; колективне складання плану повідомлення з певної проблеми тощо) [13].

О.О. Міролюбов пропонує модель контролю рівня сформованості вмінь у ДМ, яка повинна:

- відображати випадки використання мови в реальному житті;
- охоплювати всі найтипівіші форми спілкування: безпосереднього усного (face-to-face interview, role play);
- брати до уваги взаємозв'язок контексту спілкування та його цілі;
- бути автентичним як у плані текстів, так і стосовно завдань;
- ініціювати достатньо різноманітний мовленнєвий продукт, щоб учень міг видати певний зміст або розгорнути усно-мовленнєву ситуацію, запропонувавши унікальний індивідуальний спосіб розв'язання комунікативного завдання [2, с.31-32].

Вітчизняний і зарубіжний досвід у розробці сучасних форм іншомовного контролю [2; 3; 4; 8; 11; 15; 16], досвід підготовки школярів до складання іспитів на отримання міжнародних сертифікатів, побажання педагогічної спільноти показують, що контроль рівня сформованості іншомовної компетенції повинен мати комплексний характер і складатися із *комунікативно спрямованих іншомовних контрольних завдань*, а також враховувати досягнення школярів у виконанні творчих робіт іноземною мовою (включаючи, наприклад, представлення результатів іншомовних проєктів тощо) [5, с. 158-164].

Таким чином, *завдання* для визначення/ перевірки рівня сформованості мовленнєвих умінь мають бути моделями мовленнєвих умінь, що перевіряються. Перейдемо до розгляду та прикладів таких контрольних і тестових завдань.

У комунікативно спрямованих контрольних вправах мають передбачатися завдання на визначення рівня сформованості навичок лексико-граматичного оформлення іншомовного мовлення та визначення рівня сформованості комунікативних умінь брати участь у усному

іншомовному спілкуванні, у тому числі дискусійного характеру. Крім того, контрольні вправи і тестові завдання для контролю рівня сформованості КДМ повинні співвідноситися із ситуаціями спілкування, в яких учні можуть застосовувати вміння спілкування, як це може відбуватися у реальному житті. О.П.Петрашук пропонує таке співвідношення типів тестових завдань для контролю умінь говоріння з функціональними типами діалогу [8, с.14-18]:

Таблиця 2

Співвідношення функціональних типів діалогів і типів тестових завдань

Тип діалогу	Типи тестових завдань						
	Інтерв'ю	Бесіда	Дискусія	Групова бесіда	Групова дискусія	Круглий стіл	Конференція
Діалог етикетного характеру		X		X			
Діалог-розпитування	X					X	X
Діалог-домовленість		X		X			
Діалог-обмін-думками / повідомленнями						X	

Охарактеризуємо види типових завдань (приклади тестових завдань модифіковані із джерел [1; 2; 8; 10]). Тестове завдання типу «Інтерв'ю» (структуроване). Воно виконується в режимі «учитель – учень» або «учень – учень». Під час виконання цього тестового завдання може використовуватися малюнок/ серія малюнків і список обов'язкових запитань, на які має відповісти учень [8].

Діалог-розпитування. Інтерв'ю

«Ти знаходишся за кордоном у мовному таборі. Ви живете в одній кімнаті зі школярем/ школяркою з іншої країни. З'ясує:

- як його/ її звуть;
- якої він/ вона національності;
- чим він/ вона цікавиться.

Очікувані відповіді: діалог з'ясування / надання відомостей

S: Hi, I'm Maria, what's your name?	S: We're going to share this room for two weeks. My name's Maria, what's yours?
T: Anne.	T: Anne.
S: Where are you from?	S: You're not English, are you? What country do you come from?
T: I'm from France.	T: No, I'm not from Great Britain. I'm from France. I am French.
S: I'm from Ukraine. Do you have a hobby?	S: How interesting! I'm Ukrainian. Tell me something about yourself. What do you like doing in your free time?
T: I like riding a bicycle and listening to music. How about you?	T: I'm keen on riding a bicycle and listening to music. I came here to improve my English. And what are your interests?
S: I like learning languages, listening to music and dancing.	
T: Me too.	

S: I adore learning languages. I want to watch films in English and to read English books and magazines about music in the original. I love listening to music and dancing to it. I'll die if I can't listen to music and dance. Do you mind if I switch on my CD player? Let's listen to this piece together.
T: OK, go ahead.

Діалог-обговорення

Перебуваючи у міжнародній мовній школі у Шотландії ви хочете організувати день спорту. Ти обговорюєш цей проект з товаришами по школі:

- вислови незгоду із пропозицією товариша організувати футбольний матч;
- запропонуй який-небудь шотландський вид спорту;
- спробуй обґрунтувати свою пропозицію.

(діалог починає екзаменатор)

T.: What do you think about organizing a football match between the participants of our language school?	T.: What do you think about organizing a football match between the participants of our language school?
S.: No, I don't think it's a good idea. Let's organize a competition in traditional Scottish games.	S.: I think it would be more fun if we organized a competition in traditional Scottish games. I've seen them on TV. They are cool.
T.: What do you mean?	T.: What do you mean?
S.: Tug of war, throwing the caber. We can also organize running and jumping competitions.	S.: Tug of war, tossing the caber, putting the stone, throwing the hammer, this sort of thing. Also, we can organize running and jumping competitions.
T.: Sounds interesting but I still think that a football match would be more attractive.	T.: Sounds interesting but I still think that a football match would be more attractive.
S.: I don't agree. Everybody will be able to take part and have fun in the competition, even the girls. After that we can have a BBQ.	S.: I'm afraid I don't agree. If we organized competitions, everybody would be able to take part and have fun, even the girls. It won't be just having to watch other people play. After that we can have a BBQ.
T: OK. It sounds as though that way it will be a fun event.	T.: OK. It sounds as though that way it will be a fun event.
S.: Definitely.	S.: You bet!

Діалог-обговорення

Ти перебуваєш за кордоном у міжнародній мовній школі. Разом із товаришами ви вирішуєте зібрати кошти на охорону якогось місцевого виду тварин:

- запропонуй взяти участь в охороні якогось виду тварин;
- вислови свою незгоду із пропозицією товариша;
- домовся про компромісне рішення.

(діалог розпочинає учень)

S.: Why don't we make a donation to support one of the endangered species? I think the elephant needs help. We can earn some money on a fruit farm and then we can support one of the organizations. What do you think?	S.: The world is going from bad to worse, as far as some animals are concerned. Why don't we make a donation to support one of the endangered species? I think the elephant needs help. We can try and earn some money on a fruit farm. We can work there in the mornings, before we start our classes at 11. I wonder, what do you think?
T.: The idea is noble, but I'm afraid not many students will join us. It's summer and the people aren't very eager to work. Why don't we just simply collect some money? Everybody can give as much as they can.	T.: The idea is noble, but I'm afraid not many students will join us. It's summer and the people aren't very eager to work. Why don't we just simply collect some money? Everybody can give as much as they can.
S.: I don't agree. What if we put a notice on the board and find out how many people agree to work on the farm? Then those who are interested can work, the others can donate some money.	S.: I don't agree. I think I've come up with a better idea. What if we put a notice on the board and find out how many people agree to work on the farm? Then those who are interested can work, the others can donate some money.
T.: Sounds good.	T.: Sounds good.

Діалог-дискусія

Ти береш участь у дискусії про охорону навколишнього середовища. Твій співрозмовник вважає, що пересічний громадянин не в змозі зробити щось серйозне для захисту навколишнього оточення там, де він мешкає:

- вислови свою незгоду з цією думкою;
- наведи приклади можливих дій;
- домовтеся про те, що можна зробити для охорони навколишнього довкілля.

(діалог розпочинає учень)

S.: I don't agree with your opinion that an average person can't protect the environment in their neighbourhood. There are lots of things we can	S.: Why do you think it doesn't make any sense to protect the environment in the place where you live? I can't agree with you it does make a lot of sense to save energy, segregate the household rubbish, save
--	---

do to protect the environment.	water. If all people acted responsibly, there would be much fewer problems with the environment. We can also do our bit to help.
T.: So, what do you suggest we do?	T.: So, what do you suggest we do?
S.: Let's start with the water. Let's never wash a single shirt in the washing machine.	S.: Let's start with water. Let's make sure that we never wash a single shirt in the washing machine. Let's make sure the machine is full before we switch it on. We should use economical programmes to save both water and energy.
T.: OK, we can try and do this.	T.: OK, we can try and do this.
S.: Think about doing the dishes. Let's buy more cups and plates and switch the dishwasher on only once a week.	S.: Another way to save water is the washing up. Let's buy more cups and plates and switch the dishwasher on only every third day, when it's fully loaded.
T.: Sounds good, but why don't we dispose of plastic cups?	T.: Sounds good, but why don't we dispose of plastic cups?
S.: Plastic takes years to erode. If we buy plastic things, we simply add to the amount of rubbish that already exists.	S.: Don't you know that plastic takes years to erode. If we buy plastic things, we simply add to the amount of rubbish that already exists.
T.: You're right. What else we can do?	T.: You're right. What else can we do?
S.: Let's switch the light off when we leave the room.	S.: Let's switch the light off when we leave the room. It's a waste to keep on all the lights in the house.
T.: Good. I didn't know you were so environmentally conscious.	T.: Good. I didn't know you were so environmentally conscious.

Діалог-розпитування/ повідомлення про події

Ти знаходишся у мовній школі і винаймаєш квартиру разом з іншими школярами з різних країн. Розкажи їм:

- як ти шукав житло;
- які квартири ти оглянув;
- які були вимоги власників квартир.

(діалог розпочинає учитель)

T.: Was it easy for you to find accommodation in this town?	T.: Was it easy for you to find accommodation in this town?
S.: Well, I read the advertisements in the newspaper and I asked other students.	S.: Well, I spent ages reading all the ads on the notice-board at the campus, I read the local newspaper and I asked other students for help. I'm happy it's all over.
T.: Which rooms or flats did you visit?	T.: Which rooms or flats did you visit?

S.: Many different rooms and flats. Some flats were nice but very expensive. Too expensive for me. Other flats were situated in remote places. Too far from the school. At last my friend told me about this flat and here I am.	S.: Lots of flats and rooms, can't remember exactly how many but it must be over thirty, I suppose. Some flats were very nice but also very expensive. I couldn't afford to rent any of them. They were definitely too expensive for me. Other flats were situated in such remote places that it would take me two hours to get to school. Eventually my friend found out this flat and I called the landlord. I'm glad the room was still available when I called.
T.: What were the requirements of other landlords?	T.: What were the requirements of other landlords?
S.: All of them wanted a deposit. A two-month deposit. They didn't let me use the kitchen. I couldn't accept their conditions.	S.: All of them wanted a deposit. I tried to negotiate, but no way. A two-month deposit is more than I can afford now. Some of them wouldn't let me use the kitchen facilities, can you imagine? I couldn't accept their conditions. I wonder if they managed to find a lodger.
	T.: So we're glad that you've found our place.
	S.: So am I!

Тестове завдання типу «Групова дискусія» виконується в режимі «екзаменатор – тестовані». Метою завдань є контроль умінь реалізації розмірковування/переконання та умінь реалізації діалогу-обміну думками/повідомленнями [8].

Як зауважує О.П.Петрашук, тестові завдання типу «Круглий стіл» і «Конференція» мають багато спільного з тестовим завданням типу «Групова дискусія» в тому плані, що керування усною мовленнєвою поведінкою тестованих під час виконання цих завдань здійснюється екзаменатором за допомогою підготовлених проблемних запитань. Різниця між цими типами тестових завдань полягає у характері іншомовного висловлювання тестованих. Так, у завданнях типу «Інтерв'ю», «Бесіда»/«Групова бесіда», «Дискусія»/«Групова дискусія» тестовані демонструють непідготовлене мовлення, а в завданнях типу «Круглий стіл» і «Конференція» – підготовлене мовлення. Для цього тестованим заздалегідь повідомляються проблемні питання і пропонується підготувати власний виступ/повідомлення/доповідь і презентувати це під час тестування. Обсяг такої презентації обмежується у часі. При цьому деякі фрагменти виконання таких тестових завдань передбачають застосування тестованими непідготовленого мовлення (це стосується переважно вмінь діалогічного мовлення, які реалізуються під час безпосереднього спілкування з тим, хто виступає) [8].

Завдання для контролю рівня сформованості КДМ можуть мати різний характер: 1) у вигляді функціональної схеми діалогу або 2) комунікативної ситуації [1; 2; 12]:

1. *Ти зустрівся із приятелем на вулиці. Домовся з ним сходити до кінотеатру. Роль приятеля зіграє інший учень.*

You: ... (Вітаєшся).

Student: Hi, Peter. Glad to meet you.

You: ... (Запитуєш, чи піде він у кіно).

Student: Yes, sure. Do you go there alone?

You: ... (говориш, що йдеш з друзями).

Student: Oh, great. What time will we meet?

You: ... (Називаєш час і місце зустрічі).

Student: All right. See you tomorrow.

You: ... (Прощаєшся).

2. *Розпитай школяра з Великої Британії про його сім'ю, домашніх улюбленців, а також про те, що вони вивчають у школі. Роль британського учня зіграє учитель.*

Методичним прийомом для здійснення *поточного* контролю рівня сформованості вмінь ДМ можна використовувати так званий прийом «редагування» записаних в аудіоформаті діалогів або їх фрагментів. Цей прийом розвиває вміння учнів оцінювати висловлювання з точки зору слухача, стежити за логікою викладу повідомлення, звертати увагу на переходи від однієї репліки до іншої тощо.

Перш ніж запропонувати учням матеріал для редагування, необхідно дати завдання, що спрямують увагу учнів на смислову, композиційну і мовну редакцію. Ці завдання сприятимуть набуттю учнями відповідних *знань*. Такими завданнями можуть стати:

1. Прослухайте діалог і позначте те, що не стосується теми висловлювання, і те, про що можна було не говорити.
2. Прослухайте діалог і вкажіть на ту репліку/и, які потрібно було б розширити згідно ситуації.
3. Прослухайте діалог і визначте, чи відповідають його репліки меті діалогу.
4. Сформулюйте головну думку (ідею) прослуханого діалогу/ розмови.
5. Прослухайте діалог і назвіть його основні думки.
6. Прослухайте закінчення діалогу і скажіть, чи узагальнює воно результати розмови (бесіди), чи співрозмовники досягли комунікативної мети діалогу, чи відповідає завершення діалогу нормам мовленнєвого етикету.

Аналіз та обговорення усних висловлювань – цінний етап роботи у системі розвитку вмінь ДМ, оскільки він навчає учнів співвідносити власний продукт усного висловлювання з еталоном, що закладається етапом навчання, а також сприяє формуванню умінь, відбору прийомів і здійснення самоконтролю та самооцінювання.

Поруч із редагуванням записаних аудіоповідомлень доцільно проводити аналіз та обговорення усних повідомлень учнів, що відбуваються безпосередньо на уроці. Науковці вбачають значення цього етапу в тому,

що під час обговорення й аналізу школярі засвоюють вимоги, які висуваються до усних висловлювань, і звикають самокритично ставитися до свого мовлення. Організуючи аналіз та обговорення висловлювань, школярам корисно подавати спеціальні завдання типу:

1. Прослухайте діалог і скажіть, як він розпочинається, які помилки були зроблені співрозмовниками.
2. Прослухайте/ прочитайте діалог і скажіть, чи відповідає діалог запропонованій темі.
3. Прослухайте діалог і визначте: а) тему бесіди, б) соціальний статус співрозмовників; в) місце бесіди; г) взаємовідносини учасників бесіди.
4. Прослухайте діалог. Скажіть, яку мету переслідує кожен із співрозмовників.
5. Прослухайте діалог і визначте ситуацію спілкування.
6. Прослухайте діалог. Скажіть, як би ви могли розпочати розмову у цій ситуації.
7. Прочитайте діалог і скажіть, чи відповідає його структура запропонованій схемі.
8. Сформулюйте провідну ідею прослуханого діалогу між двома друзями.
9. Прослухайте діалог, зверніть увагу на його заключну частину і скажіть, чи правильно співрозмовники закінчили розмову. Якщо ні, то яке закінчення доцільно вжити?
10. Прослухайте репліки до діалогу і скажіть, яка із реплік, що встановлює контакт із партнерами, здається вам найбільш вдалою.
11. Прослухайте наступні єдності і визначте, що висловлює реакція партнера по спілкуванню: а) сумнів, б) байдужість, в) подив.
12. Прослухайте аудіозапис діалогу, який ви розігрували із товаришем. Перефразуйте запитання, які ваш співрозмовник не зрозумів.
13. Прочитайте діалог. Скажіть, чи правильно вжиті фрази, що допомагають співрозмовникам висловлювати свою точку зору. Виправте помилки. Прослухайте діалог і перевірте ваші варіанти.
14. Прочитайте діалог і вирішіть, які фрази в ньому ви використаєте у розмові лише із добре знайомими людьми. Прослухайте діалог і перевірте вашу відповідь.
15. Прочитайте діалог і підкресліть слова, які, на вашу думку, мовці наголосять у розмові. Прослухайте аудіозапис і перевірте ваші відповіді.

Вправи і завдання такого типу сприяють формуванню у школярів умінь *контролю, самоконтролю і самооцінювання*, співвіднесення готового продукту мовлення з еталоном, що вимагається на певному етапі навчання, а також, як ми вже зазначали вище, актуалізації відповідних *знань* учнів.

Завершуючи питання контролю необхідно звернутися до проблеми виокремлення кількісних та якісних *критеріїв оцінювання*.

До кількісних критеріїв оцінювання рівня сформованості КДМ науковці відносять:

- кількість реплік, що продукується кожним співрозмовником;
- кількість різнотипних діалогічних єдностей;
- кількість пауз хезитації.

Якісними показниками виступають:

- відповідність висловлювання поставленій темі і ситуації;
- різноманітність моделей, що використовуються у мовленні кожного співрозмовника;
- спонтанність;
- емоційна забарвленість мовлення;
- вміння виступати у різних ролях;
- вміння поєднувати різні типи мікродіалогів;
- вміння розв'язувати поставлене комунікативне завдання під час спілкування у діалогічній формі (переконати, заперечити, не погодитися, висловити свою думку, запросити тощо).
- граматична і лексична правильність висловлювання;
- вимова (основними вимогами до вимови учнів є фонематичність / ступінь правильності фонетичного оформлення мовлення, достатня для того, щоб воно було зрозумілим для співрозмовника/ та швидкість /ступінь автоматизованості вимовних навичок, яка дозволяє учням говорити в нормальному (середньонормальному) темпі мовлення (для англійської та французької мови — 130-150 слів за хвилину, для іспанської та німецької — 110-130) [3-5; 8; 11; 15; 16].
- швидкість реакції;
- наявність і правильна реалізація мовленнєвих формул;
- доцільність реплік та їх різноманітність;
- дотримання характеристик діалогу (еліптичність, ситуативність, наявність емоційно-оціночних слів і речень);
- ефективність спілкування (здатність учня не тільки дохідливо висловлюватись, але й вислуховувати інших, ввічливо й адекватно реагувати на висловлювання співрозмовника говорити по черзі, не перебиваючи та не намагатися домінувати у бесіді; також оцінюється здатність учня підтримати співрозмовника (якщо він боязкий, несміливий або розгубився) [3-5; 8; 11; 15; 16].

Крім того, в останні часи методисти стали піднімати питання оцінювання *здатності до комунікативного партнерства*. Так, В.В.Сафонова рекомендує під час оцінювання здатності до комунікативного партнерства керуватися такими критеріями (їх градація представлена від високого рівня до достатнього):

- Учень здатен вести бесіду на ІМ, легко взаємодіяти й адекватно реагувати на репліки, підключаючи фактичну інформацію, висловлюючи свою думку і ставлення та даючи коментарі із запропонованої проблеми. Володіє технікою ведення бесіди (вміє розпочинати й закінчувати розмову, розпитувати, давати інформацію, спонукати до дії; може допомогти співрозмовнику висловити свою думку, за необхідності, при торканні дискусійних питань дотримується норм

ввічливості). У випадку мовленнєвого нерозуміння він/вона використовує техніку виходу із ускладнених комунікативних ситуацій. Здатен до ініціативного мовлення.

- Учень здатен легко вести бесіду, може без особливих труднощів брати участь у мовленнєвій взаємодії, включаючи фактичну інформацію, висловлюючи свою думку з проблеми, проте не завжди слідкує за співрозмовником, йому не завжди вдається спонтанно відреагувати на репліки мовленнєвого партнера. Деякі репліки ним не зовсім розуміються, але він і не намагається уточнити предмет розмови, уникає розпитувань. Відчуває деякі труднощі у виборі стратегії ведення бесіди та виходу із складних положень. Не завжди схильний до використання ініціативного мовлення.
- Учень може визначити необхідність тієї чи іншої інформації під час висловлювання своєї думки, проте потребує пояснень і роз'яснень мовленнєвих реплік партнера. Його відповіді прості й іноді нерішучі. Учень не завжди дотримується часового регламенту бесіди, часто робить невиправдані паузи, що порушує мовленнєве спілкування між партнерами. Іноді нелогічний у своїх висловлюваннях, легко збивається на завчений текст. Майже не здатний до ініціативного мовлення [5, с.158-164].

Звичайно, питання виокремлення критеріїв оцінювання здатності до комунікативного партнерства, встановлення її рівнів і відповідних їй дескрипторів потребує деталізації й уточнення. Це питання не може вважатися остаточно висвітленим і вимагає докладного дослідження.

Таким чином, у статті ми розглянули цілі контролю рівня сформованості КДМ, визначили об'єкти контролю, описали його організаційні форми, охарактеризували контрольні вправи і тестові завдання, а також встановили критерії оцінювання рівня сформованості КДМ.

Перспективами подальших досліджень ми вбачаємо: на теоретичному рівні – у деталізації критеріїв оцінювання, встановленні критеріїв оцінювання знань і здатності до комунікативного партнерства та характеристики відповідних дескрипторів, на практичному рівні – розробленні та укладанні відповідного банку контрольних вправ, ситуацій і тестових завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайсбурд М. Л. Использование учебно-речевых ситуаций при обучении устной речи на иностранном языке : Учеб.пособие для проведения спецкурса по обучению иноязычному общению в системе повышения квалификации учителей / Мира Лазаревна Вайсбурд. – Обнинск : Титул, 2001. – 128 с.
2. Вопросы контроля обученности иностранному языку: методическое пособие / Под ред. Александра Александровича Миролюбова. – Обнинск : Титул, 2001. – 80 с.
3. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – 4-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2007. – 336 с.
4. Елухина Н.В. Контроль устного неофициального общения на иностранном языке / Н. В. Елухина, Е. В. Тихомирова // Иностранные языки в школе. – 1998. – № 2. – С. 14 – 18.
5. Коммуникативно-ориентированный контроль и самоконтроль // Программы общеобразовательных учреждений. Английский язык. Школа с углубленным изучением иностранных языков. 2-11 классы / Виктория Викторовна Сафонова – М. : АСТ : Астрель : Хранитель, 2007. – 236 с.
6. Леонтьев А.А. Психология общения : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Алексей Алексеевич Леонтьев. – 4-е изд. – М. : Смысл : Издательский центр «Академия», 2007. – 368 с.
7. Николаева С. Ю. Основы современной методики преподавания иностранных языков (схемы и таблицы) : Навчальний посібник / Софія Юріївна Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2008. – 285 с.
8. Петрашук О. П. Типы тестовых заданий для контроля иноязычного говорения учнів середньої загальноосвітньої школи / Олена Петрівна Петрашук // Іноземні мови. – 1999. – № 1. – С. 14-18.
9. Програма. Англійська мова (рівень стандарту) для учнів 2-12 класів середніх загальноосвітніх навчальних закладів. – К., 2004. – 30 с.
10. Разговорный английский. Образцы диалогов для выпускных и вступительных экзаменов по критериям ЕС : учебное пособие / составитель Э. Манько, консультант по языку Джени Томсон. – М. : Астрель, АСТ, 2008. – 143 с.
11. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам (базовый курс) : пособие для студ. пед. вузов и учителей / Елена Николаевна Соловова. – М. : АСТ Астрель, 2008. – 238 с.
12. Черниш В. В. Засоби формування іншомовної комунікативної компетенції у діалогічному мовленні / Валентина Василівна Черниш// Іноземні мови. – 2011. – № 3. – С. 15–22.
13. Черниш В. В. Організація та проведення рольових ігор на уроках з іноземної мови / Валентина Василівна Черниш // Іноземні мови. – 2010. – № 4. – С. 7–15.
14. Шипицо Л. В. Контроль устной речи (на начальном этапе обучения) / Л. В. Шипицо, под ред. Э. Ю. Сошенко. – М. : Изд-во Московского университета, 1985. – 88 с.
15. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам (теория и практика) : учеб.пособие для препод.и студ. / Анатолий Николаевич Щукин. – М. : Филоматис, 2004. – 416 с.
16. Thornbury S. How to Teach Speaking. – Harlow : Pearson Education Ltd., Longman, 2008. – 157 p.

Отримано 20.12.2011